

YONCA GÜNEŞ YÜCEL • **Gardiyanlar**

YONCA GÜNEŞ YÜCEL 1982 Üsküdar doğumlu. Kocaeli Üniversitesi uluslararası ilişkiler bölümü mezunu. Aynı üniversitede siyaset ve sosyal bilimler programında yüksek lisans eğitimini, 2015 Aralık'ta Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi genel sosyoloji ve metodoloji programında da doktorasını tamamladı. Çeşitli dergi ve kitaplarda yayımlanan yazılarının yanı sıra Türkiye siyaseti, siyaset sosyolojisi, toplumsal cinsiyet ve edebiyat sosyolojisi alanında çalışmaları bulunuyor.

İletişim Yayınları 2471 • Araştırma-İnceleme Dizisi 408

ISBN-13: 978-975-05-2189-8

© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2017, İstanbul

EDITÖR Merve Öztürk

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Alexandru Cristian Ciobanu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Burçin Gönül

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11

Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

YONCA GÜNEŞ YÜCEL
Kilidin Öte Tarafı
Gardiyanlar

*Bu kasvetin temsil ettiđi korkunçluđun,
sebepl olduğu musibetlerin nihayete erdiđi gŸnlerin
umuduna atfen...*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	13
Araştırma hakkında	13
Araştırmanın literatürdeki yeri	14
Yöntem ve alanın hikâyesi	20
<i>Sahaya ön hazırlık</i>	22
<i>Sahayı adımlarken: Örneklem oluşturma</i>	24
<i>Sahayı adımlarken: Karşılaşmalar</i>	26
<i>Sahayı adımlarken: Yüzleşmeler</i>	29
<i>Sahayı adımlarken: Yaklaşımlar, önyargılar, öngörüler</i>	31
<i>Sahadan ayrılırken</i>	35
Kısa tarihsel arka plan	42
19. yüzyıl öncesi	42
19. yüzyıl	44
1849 tarihli Bahriye Nizamnamesi	49
Hapishane Gardiyanları Talimatnamesi	50
1880 Tevkifhane ve Hapishanelerin İdare-i Dahiliyelerine Dair Nizamname	51
19. yüzyıl sonu: 20. yüzyıl başlarken	54
İnfaz ve koruma memurluğunun mevzuattaki tanımı	57
<i>Başvuru şartları ve süreci</i>	59
<i>Görev ve sorumluluk tanımları</i>	60
<i>Çalışma ve özlük hakları</i>	62

İKİNCİ BÖLÜM

MEVZUATTAN PRATIĞE İNFAZ KORUMA MEMURLUĞU	65
Mesleğin tercih edilme nedeni: İstihdam ve güvence arayışı.....	66
<i>Rastlantının rolü: "Devlete bir kapak atalım"</i>	71
<i>Tavsiye: "Devlet işi!"</i>	74
<i>Torpil: "Abi bana bir iş o zaman"</i>	75
İnfaz ve koruma memurlarının cezaevindeki gündelik pratiği.....	80
<i>Cezaevine giriş: X-ray cihazlı bir "duyarlı kapı"</i>	90
<i>Cezaevi bir kapalı mekân: "Mahkûmundan, mahkûm yakınına, çalışanına herkes mutsuz orada"</i>	95
<i>Üniformayla temsil ilişkileri: "Damgalı eşekler gibi!"</i>	104
<i>Mesleki pratikte teorik eğitimin sınırları/sınırlılıkları: "Altı yüz sayfalık kitabı iki ayda bitirdik!"</i>	116
Sosyo-ekonomik hakların yetersizliği.....	131
<i>Ek iş yapma durumu: "Benim çocuklarımı bu tezgâh okuttu"</i>	143
<i>Borçlandırılmış bir bugün ve gelecek: "Ailemden destek gelmese aç kalırız"</i>	144

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNETİMLE İLİŞKİLER	149
Yönetim anlayışı eleştirisi.....	150
Yönetim pratiği eleştirisi.....	155
<i>Keyfi tutumlar: "Sırtındaki ceketi memura aldırır!"</i>	160
<i>Yönetim kararlarına katılım ve söz hakkı: "Oturup tartışmak isteriz, konuşmak isteriz onlarla"</i>	166
<i>İnisiyatif kullanma: "Her şey amire gitmez!"</i>	169

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MESLEKTAŞLARLA İLİŞKİLER	179
İnfaz ve koruma memurları arasındaki ayrımlar.....	180
<i>Sözleşmeli-kadrolu infaz ve koruma memurluğu deneyimi: "Her zaman kafasında bir kurdu vardır"</i>	180
<i>Eski-yeni infaz ve koruma memurluğu deneyimi: "Öteki kırk sene, ben daha yeni..."</i>	185
<i>Kadın-erkek infaz ve koruma memurluğu deneyimi: "'Bayanlar hariç' diye bir şey yok!"</i>	206
Meslektaşlarla sosyal yaşam ilişkileri.....	216
<i>Sosyal yaşam üzerine: Lojman hayatı: "Pencereye çıkıyorsun cezaevi karşında"</i>	222
Dernekleşme ve dayanışma deneyimleri.....	231

BEŞİNCİ BÖLÜM

TUTUKLU VE HÜKÜMLÜLERLE İLİŞKİLER 245

Tutuklu ve hükümlülerle karşılaşma:

Tereddüt, alışma, kanıksama 246

Tutuklu ve hükümlüye yardımcı olma pratikleri 249

Hizmet: "Her insanın kendi dilinden konuşacaksınız!" 250

Rehabilitasyon: "Nasıl çiçeğe bir özveri veriyorsun..." 254

Tutuklu ve hükümlülerle kurulan ilişkilerde

taktik ve motivasyonlar 259

Disiplin: "Her zaman sizi gözetleyen, gören" 260

Mesafeli olma: "Kuş geldi derler, kuş gitti derler..." 265

Saygı beklentisi: "Korkudan değil saygıdan..." 273

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ 279

GÖRÜŞMECİ BİLGİSİ 289

KAYNAKÇA 291

ÖNSÖZ

İnfaz ve koruma memurlarını konu alan çok sayıda film izlemiş, hatta çokça roman okumuş olma ihtimalimizin yüksek olabileceği bir ülkedeyiz. Cezaevi anılarının, direnişlerinin kalemle alındığı bir dizi biyografik anlatı ve tanıklık da cezaevi külliyyatında yerini alıyor. Yine sosyal bilimlerin farklı alanlarında sayıca hiç de az olmayan “cezaevi” konulu akademik çalışmalar yapıldı; hâlâ yapılmaya devam ediliyor. İlgilisi çok olan ve meraklısı hiç bitmeyen bu alanda konuşulmayan, düşünülmemeyen neredeyse hiçbir “şey” kalmamış olduğunu düşünmek işten değil. Ta ki, 2010 yılında “merakımı” cezaevindeki tutuklu ve hükümlülerle birlikte “anılan”, onların dolayısıyla bir görünüp bir yok olan infaz ve koruma memurları celbedene kadar. Kitabın araştırma konusu olan infaz ve koruma memurlarının mesleki deneyimleri ve toplumsal ilişkilene pratikleri, bir tez çalışmasıdır.

İnfaz ve koruma memurlarının mesleki deneyim çeşitliliğini ve toplumsal ilişkilene pratiklerini konu alan bu çalışma, infaz ve koruma memurlarının mesleki deneyim pratiklerini salt cezaeviyle tanımlı bir ilişkileneyle ele almamasıyla bir ilki oluşturuyor. Her koşulda onları tutuklu ve hükümlülerin karşısına taşıyan, cezaevi yönetimiyle de özdeşliğini kuran tanım-

lamaların tersine bir yaklaşımla, onların dolaylı ilgiden özgürleştiklerinde kapladıkları alanın genişlediğini fark ettim. İnfaz ve koruma memurlarının mevzuattaki görev tanımının pratiğe geçişine ve bu geçişin toplumsal ilişkilerle nasıl düzenlenir olduğuna açıklık getirmeye çalıştım.

Yüz yüze gerçekleştirdiğim derinlikli mülakatlarda infaz ve koruma memurlarını, cezaevi yönetimiyle, meslektaşlarıyla ve tutuklu ve hükümlülerle olan ilişkileriyle, farklılaşan deneyim katmanlarıyla ve bunların yakın ve geniş çevreye yayılan çevrimselliğiyle yeniden ele aldım.

Böylece bu çalışmanın geniş bir cezaevi literatürü içinde elinde bulundurduğu kendine özgü ipuçları, kitaba dönüşmesiyle birlikte, mesleğin toplumsal ve söylemsel uğraklarını çoğullaştıracak ve çeşitlendirecektir. Yine doktora tezi olarak yazılmış bir metnin kategorik olarak meraklısı ve ilgisinden öteye gitmeyen sınırlı yalnızlığı yerini bu kitapla birlikte akademiden daha geniş bir okuyucu kitlesiyle buluşmaya bırakacak.

Elbette, hiç de kolay olmayan bu süreci katlanılır hale getiren, tezime danışmanlık yapmayı kabul eden, doktora süresince ve sonrasında her zaman desteğini hissettiğim ve tezin yazım süreci boyunca bana gösterdiği tahammülü, desteği ve emeği için tez danışmanım değerli, sevgili Doç. Dr. Sibel Yardımcı'ya müteşekkirim.

Tez izleme komitemde yer almayı kabul ederek “tam olarak ne çalışmak istediğime” yanıt almayı büyük bir sabırla bekleyen, eleştirileriyle, değerlendirmeleriyle ve önerileriyle tezin şekillenmesinde katkıları olan Prof. Dr. Ayşegül Baykan'a, Prof. Dr. Ali Akay'a çok teşekkür ederim.

Tez savunma jürimde yer almayı kabul ederek, tezin yazılma sürecinde akademik ve dostça öneri ve deneyimlerini paylaşılan ve bu araştırmanın nihai halinin oluşmasında desteğini fazlasıyla hissettiğim, bildiğim Doç. Dr. Leyla Şimşek-Rathke ve Doç. Dr. İpek Merçil'e çok teşekkür ederim. Araştırma sahası öncesinde araştırma konusuna yönelik bir dizi yüzeysel varsayımlarımın araştırmacı ve araştırdığı konu ve kişiler arasında nasıl kurulduğunu ve bu süreci anlamaya çalışmama yardımcı

olan, görüşme gerçekleştirdiğim tüm infaz ve koruma memurlarına, onlarla tanışmamı sağlayan içten ve güzel insanlara yürekten teşekkür ederim.

Çalışma konuma en az benim kadar inanan; yüreklendirici olmakla kalmayıp tezimin kitaba evrilmesinde ağırbaşlı, kalendar arkadaşlıklarını hiçbir zaman unutmayacağım Mustafa Eren ve Zafer Kıracı'ya teşekkür ederim.

Yazma sürecinin tüm bir hayata taşınan çilesini benimle birlikte göğüsleyen, parmak uçlarımda ilerlediğimi düşündüğüm gün ve gecelerde beni yeniden yola koyan, adımlarımı güçlendiren canım Ufuk'a...

Yazmaktan ya da yaşlanmaktan sıskalaşan omuzlarımızı birbirimizden hiç ayırmadığımız dostlarıma, birlikte büyüdüğüm, gayretkeş, emektar göğüslerinde dinginlik bulduğum “çekirdek” aileme, annem Gülsüm'e, babam Mahmut'a çok teşekkür ederim.

Ve pek tabii tezin kitaba dönüşmesinin sihri tüm emeği ve çabasıyla katkı sunan İletişim Yayınları editörü Merve Öztürk'e çok teşekkür ederim.

GİRİŞ

Araştırma hakkında

Cezaevi personelinin bir kısmını oluşturan infaz ve koruma memurlarının mesleklerinin toplumsal olarak nasıl kurulduğunu ve mesleki deneyimlerini konu alan bu çalışma, araştırmanın yapıldığı 2013-2014 yılları arasında İstanbul'daki infaz kurumlarında çalışan yirmi infaz ve koruma memuru, bir cezaevi müdürüyle gerçekleştirilen görüşmelerin sonucudur. Araştırmanın amacı, infaz ve koruma memurlarının neden ve nasıl bu mesleğe yöneldiklerini, nasıl bir çalışma yaşamı sürdürdüklerini, bu sırada cezaevi yönetimiyle, meslektaşlarıyla, mahkûmlarla, aynı zamanda aileleriyle ve sosyal çevreleriyle kurdukları ilişkileri; bu ilişkilerine etki eden esnekliği, akışkanlığı, değişkenliği görünür kılmaktır.

İnfaz ve koruma memurları, birçok çalışma ve yaklaşımda cezaevinde tutuklu ve hükümlülerin karşısına itilafli, cezaevi yönetimiyle mutabık bir hareketsizlikte konumlandırılıyorlar. İkili bir karşılıklı üzerinden bir taraf olma zorunluluğuyla ele alınan infaz ve koruma memurları, doğrudan hiyerarşik, dikey bir yapı içine yerleştiriliyorlar. Cezaevi personelleri arasında en çok kadro sayısına sahip olan infaz ve koruma memurlarının,

cezaevindeki nicel düzeydeki baskınlıklarını toplumsal ilişkiler düzeyinde nasıl, ne tür kırılganlıklarla ya da güç ilişkileriyle ördükleri merak konusudur.¹ Bu çalışmanın önemi de bu yaklaşımların tersine infaz ve koruma memurlarının hareketsizlikten çıktığı; esnek, düzensiz, akışkan bir diyagramda oluşan stratejilerinin ve kuvvet ilişkilerinin mercek altına alınmasıdır. Diyagramdan kastedilen, infaz ve koruma memurlarının mesleki deneyimlerinden, toplumsal ilişkilene pratiklerinden birine ya da bazılarına öncelik veren hiyerarşik düzleme yer verilmemesidir. Diyagram, değişime açıklığıyla görünürleşen tüm ilişkilene pratiklerini, bir dizi ana eksen ortaya çıksa da, olabildiğince ayrıntılı ele almayı sağlayan bir taslak olarak yorumlanmayı beklemektedir. Bir diğer yaklaşımla da kaleydeskop (çiçek dürbünü) gibi ışığın yansımalarıyla elde edilen ve dürbün hareket ettirildikçe sürekli değişen görüntüler gibi, infaz ve koruma memurlarının deneyim ve ilişkilene pratikleri esnek ve akışkan bir hareketlilikle ele alınmaktadır.

Araştırmanın literatürdeki yeri

Yayımlanan çalışmaların birbirine benzemez yaklaşımları, araştırma yöntemleri, söylem kurulumları olmasına karşın bunların hemen hepsinde de cezaevleri bir “gösteren” olarak sabitlendiği gibi, cezaevinde çalışan infaz ve koruma memurları da bu “hareketsizlikten” payına düşeni almaktadır. Buradan hareketle, infaz ve koruma memurlarını “sınırın” diğer tarafında tutarak; adeta “bildik”, “sabit” bir konumlanışlarının olduğu ön kabulüne ya da kalıp yargıları geliştiren değerlendirmelere veya yadsımalara çokça rast gelinmektedir. İnfaz ve koruma memurları adının geçtiği araştırmanın ya hapisaneyi ya da tutuklu ve hükümlülerle ilişkisi dolayısıyla ele alındığı yaklaşımlar, infaz ve koruma memurlarının sabitlendikleri alanı bütün açıklığıyla göstermektedir. Bu durum infaz ve koruma memur-

---

1 31 Ağustos 2015 tarihine göre, 50.376 toplam personelin 2.468'i kadrolu infaz ve koruma başmemuru, 37.961'i infaz ve koruma memuru, 317'si de sözlü infaz ve koruma memurudur, <http://www.cte.adalet.gov.tr/>

larının mesleki deneyimlerinin nasıl yaşandığının dolaylı bir ilgiye mazhar olduğuna işaret etmektedir.

İnfaz ve koruma memurluğuna yönelik bir başka yaklaşım da tahakküm ilişkisini başlatan ve devam ettiren gücün devlette ve yine dolaylı olarak da devletin görevlendirdiği “memurun” iradesinde aranmasıdır. İktidarın başlı başına devlette dair veya devlete ait bir özellik olmadığı ve devletin de bizzat iktidar mikrofiziğinin bir sonucu olarak sunulmuş olduğu anlaşılmayı bekler. Michel Foucault’nun, iktidarın sahip olunan değil pratik edilen ve hükmedenler kadar hükmedilenlerden de geçen bir ilişki ağı olduğunu iddia etmesi, amiyane tabirle “devlet yardakçılığını”² yıkması yorumu, cezaevinde güç ilişkilerinin bir tarafı olarak sabitlenen infaz ve koruma memurlarının bu ilişki ağındaki hareketliliğini anlama şansı vermektedir. Foucault’nun hapishaneyi 18. yüzyılda ortaya çıkan “disipline edici ve normalleştirici” bir sistem dahilinde incelediği *Hapishanenin Doğuşu*³ hapishaneyi, söylem ve pratikler bütünü olarak ele alan bir çalışmadır. Foucault bu çalışmasıyla araştırmanın içeriğine mesafeli bir yakınlık sağlamaktadır. Çalışmanın Foucault ile olan mesafesi, infaz ve koruma memurluğunu “hapishaneyle etkileşimli” biçimde düşünmekten öte bir hapishanenin olmamasıdır. Bu anlamda Michel Foucault’nun “disiplin” kavramsallaştırmasına müdahil olan “iyi terbiye etme araçları”, infaz ve koruma memurlarının tutuklu ve hükümlülerle olan ilişkisinde çeşitlenerek görülebilir. Çocuk ve genç tutuklu ve hükümlü için bu araç, dişlerini düzenli fırçalaması olabilirken bir yetişkin tutuklu ve hükümlünün düzgün sayım vermeye zorlanmasıdır. Disiplin, tutuklu ve hükümlüleri itaatkâr olduğu kadar faydalı, verimli kılan ilişkileri de biçimlendirmektedir.⁴

Araştırma konusunun mekânsal bağlamı olan cezaevi, Er-

2 Gilles Deleuze, *Foucault*, çev. Burcu Yalın, Emre Koyuncu, Norgunk Yayınları, İstanbul, 2013, s. 9 (çevirmenin önsözü).

3 Michel Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Imge Kitabevi, İstanbul, 2000.

4 Judith Revel, *Michel Foucault Güncelliğinin Ontolojisi*, çev. Kemal Atakay, Otonom Yayınları, İstanbul, 2006.

ving Goffman'ın total kurumlarından,⁵ içinde tutulanlara doğrudan müdahaleye izin veren, içeridekiler üzerinde tahakküm hakkı ve olanağı tanyandır. Total kurumlar, çift yönlü bir kapalılıkla içeri ve dışarı arasındaki geçirimsizliğe karşılık gelmektedir. Dışarıdan içeriye, içeriden dışarıya erişilmeyen kapalılık, bir taraftan bir cezaevi miti bir taraftan da yüksek duvarlar, kilit, kapı, dikenli teller vb. ile fizikseldir. Çalışmanın genelinde bu fizikselleştirilen ve ilişki biçimlerini de bu fiziksellik üzerinden yorumlayan yaklaşımlara getirilen itirazdan farklı olarak Goffman, sosyal ilişki deneyimini ketleyen, kapatan hiç de fiziksel olmayan bariyerlerden de söz etmektedir.⁶ İnfaz ve koruma memurluğu mesleğine yönelik tüm bu sosyal bariyerlerin nasıl çeşitlendiği, güçlendiği, kırılanlaştığı bu çalışmanın genelindeki ilişki diyagramında ele alınıyor – ancak Goffman'ın, fiziksel sınırları olan bir yerdeki toplumsal yaşamı jestlere, mimiklere, performans pratiklerine kadar incelediği saha pratiğinden farklı olarak. Kısaca Goffman, kurumsal toplumsal yaşamla ilgili vaka çalışmalarını denenebilir bir rehber olarak tutarlı bir çerçeve oluşturmakla tarif etmektedir.⁷

Türkiye'de yayımlanan cezaevi literatürüne dönersek, ağırlıklı olarak cezaevlerinin tarihsel dönüşümünü,⁸ tutuklu ve hükümlülerin “mahpusluk” deneyimlerini, cezaevi içindeki direniş pratiklerini, isyan anlatılarını, firar öykülerini ele alan çok

---

5 Erving Goffman, *Asylums Essays On The Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*, Anchor Books, New York, 1961 [*Timarhaneler-Akıl Hastalarının ve Diğer Kişilerin Toplumsal Durumu Üzerine Denemeler*, çev. Ebru Arıcan, Heretik Yayınları, 2015, Ankara].

6 Bkz. Keith Farrington, “The Modern Prison as Total Institution? Public Perception Versus Objective Reality”, *Crime & Delinquency*, Ocak 1992, 38, s. 6-26.

7 Erving Goffman, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, çev. Barış Cezar, Metis Yayınları, İstanbul, 2009.

8 Bkz. Ömer Şen, *Osmanlı'da Mahkum Olmak*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2007; Emine Gürsoy Naskali ve Hilal Oytun Altun, *Hapishane Kitabı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010; Gültekin Yıldız, *Mahpushane-Osmanlı Hapishanelerinin Kuruluş Serüveni (1839-1908)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2012; Şükrü Bilgiç, *Hapsedilme, İyileştirme ve Yeniden Suç İşleme*, Vadi Yayınları, Ankara, 2012; Mustafa Eren, *Kapatılmanın Patolojisi-Osmanlı'dan Günümüze Hapishanenin Tarihi*, Khalkedon Yayınları, İstanbul, 2014.

sayıda çalışmayla karşılaşırız.⁹ Bunlara kısaca bir göz atarsak Ahmed Othmani'nin *Hapishane'den Çıkış* adlı kitabı, dünyadaki cezaevi sistemlerinde reform mücadelesini, yazarın kendi deneyimi üzerinden ele almıştır.¹⁰ Yaklaşık on yılını Tunus zindanlarında geçirmiş olan Othmani, hapishaneden çıktığı 1979 yılından beri insan hakları aktivisti olarak çalışmaktadır. Othmani, hapishaneye alternatif önerileri, hapishane koşullarının iyileştirilmesi ve mahkûm haklarını ele aldığı çalışmasında toplumun bir karikatürü olarak gördüğü hapishanenin bir mekânizma olarak işleyişini ortaya koymaktadır. Hapishaneler üzerine bir başka uluslararası çalışma Hüseyin Karabey'in video röportaj projesinin kitaplaşmasıyla yayımlanır. 2000 yılında Adalet Bakanlığı yürürlüğe koymak istediği F tipi cezaevleriyle ilgili kamuoyuna "Avrupa standartlarını Türkiye cezaevlerine getireceğiz. Cezaevlerimiz Avrupa'dakiler gibi olacak" şeklinde açıklamada bulunur; bunun üzerine Karabey, kendi ifadesiyle "bu standardı anlamak için" bir belgesel film yapmaya karar verir.¹¹ Almanya ile başlayan proje daha sonra İspanya, Kuzey İrlanda, İtalya ve Amerika Birleşik Devletleri ile devam eder. Avrupa'da tecridi yaşamış yirmiye yakın mahkûmla görüşür, onlardan tecridi dinler ve mahpuslara uygulanan bu muameleyi "sessiz ölüm" olarak tarif eder.

Görüldüğü gibi Türkiye'de yayımlanan, çevirisi olan çalışmaların birçoğu cezaevlerindeki hak ihlalleri ve bunun doğrudan mağduru olan mahkûmlar üzerinden gerçekleşmektedir. Yine sivil toplum alanında Türkiye'den mahpus hakları ve ce-

9 Bkz. Meral Akbaş, *Mamak Kitabı*, Ayizi Kitap, Ankara, 2011; Pamuk Yıldız, *O Hep Aklımda*, Ayizi Kitap, Ankara, 2012; Oral Çalışlar, *Mamak Askeri Cezaevi - Anılar 1971-1980*, Everest Yayınları, İstanbul, 2010; Kolektif, *Kaktüsler Susuz da Yaşar*, Dipnot Yayınevi, Ankara, 2011; Adnan Gerger, *Seni Anlatılmak Eskişehir*, Başak Basın Yayın, Ankara; Adnan Gerger, *Fırar Öyküleri*, Başak Basın Yayın, Ankara, 1990; Baskın Oran, *Nerde O Eski Mahpushaneler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005; Aytekin Yılmaz, *Labirentin Sonu-İçimizdeki Hapishane*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012; Aytekin Yılmaz, *Yoldaşım Öldürmek*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

10 Ahmed Othmani, *Hapishaneden Çıkış Dünyadaki Cezaevi Sistemlerinde Reform Mücadelesi*, çev. Işık Ergüden, Metis Yayınları, İstanbul, 2003.

11 Hüseyin Karabey, *Sessiz Ölüm Avrupalı Siyasi Mahkûmlar Hücreyi Anlatıyor*, Metis Yayınları, İstanbul, 2002.

zaevi koşullarının iyileştirilmesi yönünde önemli çalışmalar yapan Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CISST) mahpus hakları üzerine raporları, kitapları, e-bültenleriyle, basın açıklamalarıyla kamuoyunu Türkiye'deki hapisanelerin koşulları hakkında bilgilendirmeyi sürdürüyor. Hatta yakın zamanda cezaevi müdürleri için de hapsedilme üzerine el kitabı hazırlayarak, cezaevlerinin diğer bileşenlerine yönelik farkındalık çalışmalarına da başlamıştır.¹² Yine hapisane kitapları konulu yayınlar kapsamında, Aytekin Yılmaz'ın da Mahsus Mahal Derneği üzerinden eski mahpusların tahliyeleri sonrasında nasıl bir hayatla başa çıkmak durumunda olduklarına dair öneri ve değerlendirmelerini kaleme aldığı kitapları olduğu gibi bunlar üzerine anı/anlatı içerikli çalışmaları da mevcuttur.¹³

Yurtdışında ise Türkiye'ye kıyasla doğrudan infaz ve koruma memurlarının deneyimine dayanan, toplum tarafından dışlanma deneyimlerinin, toplumsal ve hatta ekonomik ilişkilerinin ele alındığı erken çalışmalar vardır.¹⁴ Yine 1989 yılında Lombardo'nun kaleme aldığı makalede, infaz ve koruma memurlarının çalışma deneyimindeki baskı ve stresle başa çıkma pratiklerine, görev tanımlarının toplumsal olarak nasıl manipüle edildiğine yer verilmiştir. Hatta tutuklu ve hükümlü karşıtlığıyla kurulan geleneksel rollerin meslek alt kültürü olarak yarattığı izlenim üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır.¹⁵ İnfaz ve koruma memurlarının cezaevlerinde uygulamaya geçen yeni rehabilitasyon ya da sosyal hizmet programlarına uyumları, bu programlardan beklentileri ve uygulama pratiklerindeki gözlemler de çok sayıda makalenin konusu olmuştur. Genel olarak infaz ve koruma memurlarının konu edildiği maka-

---

12 <http://www.cezaevindestk.org/>, erişim tarihi: 10.12.2015.

13 Aytekin Yılmaz, *Eski Mahpusların Topluma Yeniden Katılımı*, Mahsus Mahal Kitaplığı, İstanbul, 2011; Aytekin Yılmaz, *Çıkarın Beni Bu Dışarıdan*, Mahsus Mahal Kitaplığı, İstanbul, 2011.

14 G.L. Webb, D.G. Morris, *Prison Guards - The Culture And Perspective of an Occupational Group*, Coker Books, 1978, s. 87; <https://www.ncjrs.gov>.

15 L.X. Lombardo, *Guards Imprisoned: Correctional Officers at Work*, Anderson Publishing Co., 1989, s. 250, <https://www.ncjrs.gov>.

le konularında yer verilen anahtar sözcüklerin başında iş stresi gelmektedir ve bunu sağaltacak çeşitli program ve uygulamaların verimliliği ele alınmaktadır.¹⁶ Cezaevi sosyolojisi alanında Amerika'nın başı çektiği çok sayıda çalışma akademik literatürde yerini almaktadır. Kriminoloji, ceza politikası üzerine geniş kavramsal perspektifle ele alınan bilimsel metinler olduğu gibi cezaevlerinin günlük dünyasını resmeden saha çalışmalarına da rastlanmaktadır.¹⁷ Yine infaz ve koruma memurlarının, tutuklu ve hükümlülerin topluma kazandırılması, ıslahı yönündeki mesleki dönüşümünü ve bunun etkilerini kuramsal yaklaşımlarla ele alan çalışmalar uzun yıllardır birikmeye devam etmektedir.¹⁸

Türkiye'de cezaevi çalışmaları akademik, bilimsel kapsamda uluslararası sosyal bilim alanında çok daha az yer kaplamaktadır. Tez çalışmalarına konu olan "hapisane"nin, ceza, suç ve suçlu ile ilişkisi, bunlar üzerinden kavramsal, kuramsal tanımları, dönüşümü, tarihsel, kültürel izleği incelenmiştir. "Ceza infaz kurumu"nu inceleyen çalışmaların çok azı, çalışan personeli odağına almıştır. İnfaz ve koruma memurlarının mesleki deneyimlerinin doğrudan muhatabı, aktarıcısı oldukları bir çalışmanın Türkiye'de henüz yapılmamış olması, araştırmanın literatüre katkısını öncelikli olarak biçimlendirmektedir. İnfaz ve koruma memurlarının cezaevi reformlarına uyumları ya da tutuklu ve hükümlülerle ilişkileri üzerinden ele alındığı çalışmaların kıymeti bir yana, bu çalışmalar, infaz ve koruma memur-

16 Cassandra A. Atkin - Plunk Gaylene S. Armstrong, "Transformational Leadership Skills and Correlates of Prison Warden Job Stress" College of Criminal Justice, Sam Houston State University.

17 Bkz. Carolyn Newton, "Gender Theory and Prison Sociology: Using Theories of Masculinities to Interpret the Sociology of Prisons for Men", *The Howard Journal of Criminal Justice*, cilt 33 (3), s. 193-202; Roger A. Matthews, *Doing Time: An Introduction to the Sociology of Imprisonment*, Palgrave Macmillan, Basingstoke; Loïc Wacquant, "The Curious Eclipse of Prison Ethnography in the Age of Mass Incarceration", s. 371-397, <http://eth.sagepub.com/content/3/4/371.short?rss=1&ssource=mfc>.

18 Bkz. Kratcoski, P.C. "Older inmates: Special Programming Concerns", P.C. Kratcoski (ed.), *Correctional Counseling and Treatment*, Waveland Pr Inc, Illinois, 2000, s. 648-662; M. Hambrick, "The Correctional Worker Concept", *Federal Prisons Journal*, 2(4), Kış 1992, s. 11-14.

ları hakkında etkili bir yönlendirmenin güçlü bağlantılarını da oluşturmuştur. Başlangıç düzeyinde katkı sunan bu araştırma ise, infaz ve koruma memurları hakkındaki fikirlerin ve ilişkilerin yeni dizilişlere açık olabildiğini görünür kılmıştır.

Yöntem ve alanın hikâyesi

İnfaz ve koruma memurlarının meslekleriyle kurduğu ilişki halleri üzerine anlattıkları hikâyelerde, deneyimlerinin ücretli istihdam sınırlarının ötesine nasıl, ne şekilde yayıldığına kavranması temel önemdedir. İnfaz ve koruma memurlarının özel, sosyal ya da çalışma yaşamlarıyla ilgili bir yanıyla birbirinden farklılaşan, bir yanıyla da ortaklaşan hikâyelerinin niteliğinde öznel olanın anonim olanla ortaklığı da anlaşılmayı bekler.¹⁹ Bu anlamda yarı yapılandırılmış sorularla gerçekleşen görüşmelerde infaz ve koruma memurlarının hikâyelerinin, anlatılarının analizi, var olan yapıları ele almaktan öte, düzenlemelerin daima değişebileceği prensibiyle çözümlenmeye açıktır. Görüşmeciler, anlatısını derinleştiren sorulara yanıt verirken ebedi doğruları açıklıyor değildir.

Çalışmada saha notlarını, görüşmecilerin anlatılarını aktarırken kullanılan dildeki zamanın genişliği, sahaya her gidildiğinde aynı anlatı ya da aktarımla karşılaşılacağı izlenimi uyandırabilmektedir. Oysa görüşmeciler aktarımlarında tercih edilen geniş zamanın kullanım nedeni, geniş zamanın geçmiş zaman kullanımına kıyasla tamamlanmamış olmasıyla, üstelik her defasında farklı anlatılara açıklığıyla araştırma sahasının diline çok daha yakın olmasıdır. Kitap çalışmasının genelinde görüşme soruları ve saha notlarında yer alan “infaz ve koruma memuru” ifadesine, görüşmecilerin mevzuatta tanımlı görev adlarıyla kendilerini tanımlamaları, ifade etmeleri nedeniyle sadık kalınmıştır.

Görüşmeye katılan insanların sadece belli günlerde belli soruları yanıtlayan belli kişiler olması ve araştırmacının bu ya-

19 Bkz. Pierre Zaoui, “Yokoluş Neşesi veya Deleuze ve Foucault'nun Tuhaf ‘MéPhunai’si”, *Teorik Bakış*, sayı 3, s. 160.

nıtlardan ancak görüşmeye katılan kişilere hangi soruların yöneltildiğini bilmeleri halinde bir anlam çıkarabilir olması basit bir saha analitiği olarak akılda tutulmalıdır.²⁰ Görüşmelerin analizi, söylemin Guattari'ye referansla devamlılık, değişmezlik aleyhine süreçsellik içinde devinen, yeniden güncelleşmele- re açık bir kayganlık ve akışkanlık içinde ele alınmasını amaçlar.²¹ Bu akışkanlık, görüşmecilerin anlatılarının yorumlanmasında olduğu gibi sahanın niteliğine ilişkin de Pierre Bourdieu'nün²² alan metodolojisine birçok noktada açık ara uzaklaşmalara kimi noktalarda da kısa yakınlaşmalara neden olmaktadır. Bourdieu'ye göre burada karşımıza çıkan saha dinamik, kaygan ve esnektir. Bu anlamda Bourdieu'nün yapı ile eyleyici arasındaki diyalektik süreçle oluşan sahasından söz edemeyiz. Bu durum, infaz ve koruma memurlarını, literatürdeki birçok çalışmanın konumlandığı gibi sınırlanmış kılacak, hatta bu sınırların başkalarını dışlama üzerinden kurulduğu bir sahada daha hareketsiz kılacak, neredeyse sabitleyecektir.

Bourdieu'ye göre ekonomik, kültürel, toplumsal sermaye çeşitleri üzerinden faillik oluştuğu için infaz ve koruma memurları da mesleki deneyimleri, toplumsal pratikleri üzerinden bu sermaye çeşitleriyle (ekonomik, kültürel, toplumsal sermaye) ilişkilenebilmektedir. Sermaye olarak kullanılabilir herhangi bir artı (infaz ve koruma memurluğunda deneyimli olmak vs.) nesnel bir alan içerisinde tek biçimli bir işlev görmemektedir. Her karşılaşmada, farklı bir anlam kazanabilmektedir, farklı bir işlev (artı veya eksi) taşıyabilmekte ve bu da okumayı daha dinamik hale getirmeyi gerektirmektedir. Infaz ve koruma me-

---

20 Ann Game ve Andrew Metcalfe, *Tutkulu Sosyoloji*, çev. Osman Akinhay, Ayrintı Yayınları, İstanbul, s. 88.

21 Aktaran Ali Akay, Derya Fırat, Mehmet Kutlukan ve Pınar Göktürk, *İstanbul'da Rock Hayatı Sosyolojik Bakış*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1995, s. 10.

22 Pierre Bourdieu, *Pratik Nedenler*, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, Hil Yayınları, İstanbul, 2006. Pierre Bourdieu, *Sanatın Kuralları: Yazınsal Alanın Oluşumu ve Yapısı*, çev. Necmettin Kamil Sevil, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006. Pierre Bourdieu, "Viva La Crise!: Sosyal Bilimde Heterodoksi İçin", Güney Çeçgin, Emrah Göker, Alim Arlı ve Ümit Taylıcan (der.), *Ocak ve Zanaat*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007. Pierre Bourdieu ve Loic Wacquant, *Düşünsel Bir Antropoloji için Cevaplar*, çev. Nazlı Ökten, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

murlarının sermaye çeşitlerinden birini ya da birkaçını geçerli kılacak bu ilişki, etkileşim biçimi, onların sadece mevcut bir yatay/dikey eksen üzerindeki hareketlerini sağlamamaktadır. Diyagram bir sahadan söz ettiğimiz için, kaleydoskop gibi, bu ek-senler yerinden oynamaktadır, ilişkiler dönüşmektedir. “Mevcut sermaye çeşitleriyle” infaz ve koruma memurlarını buluşturan, rastlaştıran, birbirleriyle ilişkilerinin yapısal bir statiklikte değil dinamik bir diyagramda gerçekleşiyor olmasıdır.

Infaz ve koruma memurlarının, mesleklerini ifa ederken ve infaz ve koruma memuru olarak cezaevi dışında yaşarken geliştirdikleri çeşitli ortak yatkinlikların (habitus) olduğu söylenebilir. Sermaye çeşitlerinden çok daha hareketli ve esnek olan bu yatkinliklar, infaz ve koruma memurlarının her birine ya da bazılarına farklı bağlam ve bağlantı noktalarında yaklaşabilmektedir. Bununla birlikte infaz ve koruma memurunun fa-il olarak habitustan uzaklaştığı, koptuğu, sonrasında başka bir bağlantı noktasından yeniden bağlandığı durumlar söz konusudur; bu da nitel olarak daha kırılğan bir habitusa karşılık gelmektedir.

Sahanın dinamik bir diyagram içinde devinmesi, araştırmanın araştırma konusu ve sahayla ilişkisini olabildiğince geçişli ve etkileşimli kılmaktadır. Alt bölümlerde de bunun karinesi olarak araştırmacının ve araştırma konusunun sahaya hazırlığının ve sahayı adımlama pratiklerinin diyagramdaki izleri görünürleştirilecektir.

Sahaya ön hazırlık

Araştırmanın eleştirel inceleme koşullarının oluşabilmesi için infaz ve koruma memurlarının birbirinden farklı deneyimlerinin ne ölçüde benzer veyahut farklı anlatılar kurduğunu anlamak, ampirik çalışmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Buradan hareketle sahanın ön hazırlıkları olarak araştırma konusuyla sahanın ilk yakınlaşmasının nasıl gerçekleştiğinden ve araştırmacı olarak benim öznelliğimin nasıl oluştuğundan ve oluşmaya devam ettiğinden söz edeceğim.